Divan Şiiri ve Gazel

Çalışma Kâğıdı · 30 Soru · Kolaydan Zora

Ad Soyad _____ Sınıf / No _____ Tarih _____

KONU ÖZETİ

- **Divan (klasik Türk) şiiri:** Yüzyıllar boyunca saray ve çevresinde gelişen, Arap ve Fars edebiyatlarından etkilenen, aşk ekseninde şekillenmiş yazılı bir şiir geleneğidir. Şairlerin şiirlerini topladığı kitaba **divan** denir. Temel ölçü **aruz**, temel nazım birimi **beyit**tir.
- **Aruz:** Hecelerin ses değerine (açık-kısa, kapalı-uzun) dayanan ölçüdür. Kalıplar "Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün" gibi tef'ilelerle gösterilir.
- **Gazel:** Divan şiirinin en yaygın nazım biçimidir. Genellikle aşk, güzellik, tabiat, şarap temaları işlenir. Beyit sayısı 5-15 arasındadır; kafiye düzeni **aa, ba, ca, da…** biçimindedir.
- **Gazelin bölümleri:** İlk beyte **matla**, mahlasın geçtiği son beyte **makta**, en güzel beyte **beytülgazel** (şah beyit) denir. Beyitler çoğu zaman anlamca kendi içinde bağımsızdır.
- **Mazmun ve temsilciler:** Kalıplaşmış benzetme ve anlamlara **mazmun** denir (boy-servi, yanak-gül, kaş-yay, kirpik-ok, âşık-bülbül). Gazelde öne çıkan şairler: Necâtî (XV. yy.), Fuzûlî ve Bâkî (XVI. yy.), Nedîm ve Şeyh Gâlib (XVIII. yy.).

KOLAY Isınma Soruları (1–10)

1 Gazelle ilgili kavramları açıklamalarıyla eşleştiriniz.

1. matla 2. makta 3. beytülgazel 4. mahlas 5. beyit

a) Şairin şiirde kullandığı takma ad
b) Gazelin ilk beyti
c) İki dizeden oluşan nazım birimi
d) Gazelin en güzel beyti
e) Şairin mahlasının geçtiği son beyit

2 Gazelin kafiye düzeni aşağıdakilerden hangisidir?

A) ab, ab, ab…
B) aa, ba, ca, da…
C) aaab, cccb…
D) aabb, ccdd…
E) abba, cddc…

3 Divan şiirinde kullanılan, hecelerin açık-kapalı (kısa-uzun) değerine dayanan ölçü hangisidir?

A) Hece ölçüsü B) Serbest ölçü C) Durak D) Aruz E) Kavuştak

4 Aşağıdaki ifadelerin başına doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

( ) Gazelin nazım birimi beyittir.
( ) Gazelin ilk beytine makta denir.
( ) Divan şairleri şiirlerini "divan" adı verilen kitaplarda toplamıştır.
( ) Gazellerde en çok işlenen konu aşktır.

5 Gazellerin beyit sayısı genellikle hangi aralıktadır?

A) 2-3 B) 20-30 C) 5-15 D) 30-50 E) Yalnızca 4

6 Aşağıdaki gazel biçimindeki özgün parçada **matla** ve **makta** beyitlerini yazınız; mahlası belirtiniz.

Bir ateş düştü gönlüme, yanarım ey yâr
Seni andıkça gecelerce ağlarım ey yâr

Bahçede güller açılmış, bülbüller şakır
Ben de o bülbül gibi seni ararım ey yâr

Kaşların yay, kirpiklerin ok olmuş bana
Her bakışında bin yaramı sararım ey yâr

Yâdî der ki bu dert bitmez, yolun gözlerim
Bir gün gelirsin diye yola bakarım ey yâr

7 Divan şiirinde kalıplaşmış benzetme ve anlamlara ne ad verilir?

A) Mazmun B) Mahlas C) Redif D) Tapşırma E) Kavuştak

8 Aşağıdaki mazmun eşleştirmelerinden hangisi **yanlıştır**?

A) Boy – servi B) Yanak – gül C) Kaş – yay D) Kirpik – ok E) Âşık – servi

9 "XVI. yüzyılda yaşamış, lirizmi ve aşk acısını dile getirişiyle tanınan, Leylâ vü Mecnûn mesnevisinin de şairi olan divan şairi" kimdir?

A) Fuzûlî B) Nedîm C) Necâtî D) Şeyh Gâlib E) Karacaoğlan

10 Aşağıdaki şairlerden hangisi **divan şiiri** geleneğine ait **değildir**?

A) Bâkî B) Dadaloğlu C) Nedîm D) Necâtî E) Fuzûlî

ORTA Pekiştirme Soruları (11–20)

11 Aşağıdaki beyit Fuzûlî'nin bir gazelinin ilk beytidir. Bu beyitteki **redif** hangisidir?

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı

A) mı B) usan C) -maz mı D) -anmaz mı E) yâr

12 Aşağıdaki beytin gazeldeki yeri ve adı aşağıdakilerden hangisidir?

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı

A) Mahlas içerdiği için maktadır.
B) Gazelin son beyti olduğu için beytülgazeldir.
C) Nakarat olduğu için kavuştaktır.
D) Gazelin ilk beyti olduğu için matladır.
E) Dört dizeden oluştuğu için benttir.

13 Aşağıdaki gazel biçimindeki özgün parçanın kafiye düzeni hangisidir?

Bir ateş düştü gönlüme, yanarım ey yâr
Seni andıkça gecelerce ağlarım ey yâr

Bahçede güller açılmış, bülbüller şakır
Ben de o bülbül gibi seni ararım ey yâr

Kaşların yay, kirpiklerin ok olmuş bana
Her bakışında bin yaramı sararım ey yâr

Yâdî der ki bu dert bitmez, yolun gözlerim
Bir gün gelirsin diye yola bakarım ey yâr

A) aa, ba, ca, da
B) ab, ab, ab, ab
C) aa, bb, cc, dd
D) ab, cb, db, eb
E) aa, ab, ac, ad

14 Divan şiirinin genel özellikleriyle ilgili aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

A) Aruz ölçüsü kullanılır.
B) Nazım birimi çoğunlukla beyittir.
C) Arapça ve Farsça sözcük ve tamlamalara sık yer verilir.
D) Mazmunlarla az sözle çok şey anlatılır.
E) Şiirler çoğunlukla anonimdir ve saz eşliğinde söylenir.

15 Tabloyu divan şiiri ve âşık tarzı halk şiiri bakımından doldurunuz.

Ölçüt	Divan şiiri	Âşık tarzı halk şiiri
Ölçü		
Nazım birimi		
Dil		
Çevre		

16 "XVIII. yüzyılda Lale Devri'nin İstanbul'unu, eğlence hayatını şiirlerine taşıyan, şarkı nazım biçiminin en usta şairi sayılan divan şairi" aşağıdakilerden hangisidir?

A) Fuzûlî B) Bâkî C) Necâtî D) Nedîm E) Yunus Emre

17 Gazellerde beyitlerin anlamca kendi içinde bağımsız olabilmesi aşağıdakilerden hangisine yol açar?

A) Her beytin tek başına okunup anlaşılabilmesine
B) Gazelin olay örgüsüyle anlatılmasına
C) Gazelin nakaratla bölünmesine
D) Beyitlerin sırasının hiç değiştirilememesine
E) Gazelin hece ölçüsüyle yazılmasına

18 Aşağıdaki beyti günümüz Türkçesiyle açıklayınız ve beyitteki abartmayı (mübalağa) belirtiniz.

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı

19 Divan şiirinde aşk anlayışıyla ilgili aşağıdakilerden hangisi **söylenebilir**?

A) Aşk hiçbir divan şiirinde konu edilmez.
B) Sevgili her zaman gerçek ve tanınan bir kişidir.
C) Aşk, kimi zaman beşerî kimi zaman ilahî boyutuyla, çoğunlukla da ikisi iç içe işlenir.
D) Aşk yalnızca mutluluk kaynağı olarak anlatılır.
E) Aşk yalnızca halk şiirinde işlenir.

20 Aşağıdakilerden hangisi bir şiirin **gazel** olduğunu gösteren en belirgin özelliktir?

A) Dörtlüklerle ve hece ölçüsüyle yazılması
B) Her bendin sonunda nakarat bulunması
C) Serbest ölçüyle yazılması
D) Anonim olması
E) Beyitlerle yazılması, aa-ba-ca düzeninde kafiyelenmesi ve son beyitte mahlas bulunması

ZOR Düşünme Soruları (21–30)

21 "Divan şiiri, yaklaşık altı yüzyıl boyunca saray ve çevresinde, medrese eğitimi almış şairler tarafından sürdürülmüş bir gelenektir. Bu şiirde güzellik, bireysel bir yüzün değil, kusursuz ve soyut bir güzelliğin peşindedir. Şair, kendisinden önceki yüzlerce şairin kullandığı benzetmeleri yeniden ele alır; ustalığı, eskiyi yeni bir inceliğe büründürebilmesinde görünür."
Bu parçaya göre divan şairinin ustalığı en çok neyle ölçülür?

A) Hiç kullanılmamış konular bulabilmesiyle
B) Geleneğin ortak benzetmelerini yeni bir incelikle kullanabilmesiyle
C) Şiirlerini hece ölçüsüyle yazmasıyla
D) Halkın dilini kullanmasıyla
E) Gerçek bir sevgiliyi ayrıntılarıyla anlatmasıyla

22 (I) Divan şiirinde sevgilinin boyu serviye, yanağı güle, kaşı yaya benzetilir. (II) Bu benzetmeler yüzyıllar boyunca kullanılarak kalıplaşmış ve mazmun adını almıştır. (III) Mazmunlar sayesinde şair az sözle çok şey anlatabilir. (IV) Okur da bu ortak dili bildiği için tek bir beyitte katman katman anlam bulur. (V) Divan şairlerinin çoğu aynı zamanda iyi bir hattattı.
Bu paragrafta numaralanmış cümlelerden hangisi **düşüncenin akışını bozmaktadır**?

A) I B) II C) III D) IV E) V

23 (I) Divan şiirinde sevgilinin boyu serviye, yanağı güle, kaşı yaya benzetilir. (II) Bu benzetmeler yüzyıllar boyunca kullanılarak kalıplaşmış ve mazmun adını almıştır. (III) Mazmunlar sayesinde şair az sözle çok şey anlatabilir. (IV) Okur da bu ortak dili bildiği için tek bir beyitte katman katman anlam bulur.
Bu paragrafa göre mazmunun şiire katkısı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Şiirin ölçüsünü belirlemesi
B) Şiirin kafiye düzenini değiştirmesi
C) Şairin adını gizlemesi
D) Az sözle çok ve katmanlı anlam oluşturmayı sağlaması
E) Şiirin nakarat kazanması

24 I. Gazelin ilk beytine matla denir.
II. Gazelde mahlas genellikle ilk beyitte yer alır.
III. Gazelde kafiye düzeni aa, ba, ca... biçimindedir.
IV. Gazel, hece ölçüsüyle ve dörtlüklerle yazılır.
Yukarıdakilerden hangileri **doğrudur**?

A) I ve II B) I ve III C) II ve IV D) I, III ve IV E) II, III ve IV

25 Bir öğrenci divan şiirini "değişmeyen, kendini tekrar eden" bir gelenek olarak tanımlamıştır. Öğretmeni ise "Bu gelenek altı yüzyıl yaşadıysa, her dönemde yeni bir şey söyleyebildiği içindir." karşılığını vermiştir.
Öğretmenin bu sözüyle vurguladığı düşünce aşağıdakilerden hangisidir?

A) Divan şiiri yalnızca XVI. yüzyılda yazılmıştır.
B) Divan şiirinde hiçbir değişim yaşanmamıştır.
C) Divan şairleri geleneği tamamen reddetmiştir.
D) Divan şiiri halk şiirinden daha uzun ömürlüdür.
E) Divan şiiri, gelenek içinde kalarak da yenilenebilmiş canlı bir edebiyattır.

26 Aşağıdakilerden hangisi divan şiirinin **Türk müziğiyle** ilişkisini en iyi gösteren durumdur?

A) Gazellerin yalnızca sessizce okunmak için yazılması
B) Divan şairlerinin saz çalarak doğaçlama yapması
C) Pek çok gazel ve şarkının bestelenerek musiki meclislerinde okunması
D) Divan şiirlerinin anonim olması
E) Aruzun müzikten tamamen bağımsız olması

27 "Divan şairi, şiirini süsleyen Arapça ve Farsça tamlamaları yalnızca bilgisini göstermek için değil, aruzun kalıplarına uyum sağlamak için de kullanırdı. Ancak Necâtî gibi bazı şairler, halkın deyişlerini ve atasözlerini de beyitlerine taşıyarak daha yalın bir söyleyiş denedi."
Bu parçadan aşağıdakilerin hangisine **ulaşılamaz**?

A) Necâtî, şiirlerinde Arapça ve Farsça sözcüğe hiç yer vermemiştir.
B) Yabancı tamlamalar aruzun kalıplarına uyum sağlamaya yardımcı olmuştur.
C) Bazı divan şairleri halk deyişlerinden yararlanmıştır.
D) Divan şiirinde farklı söyleyiş denemeleri görülmüştür.
E) Necâtî, daha yalın bir söyleyişe yönelmiştir.

28 Aşağıdaki şair – yüzyıl eşleştirmelerinden hangisi **yanlıştır**?

A) Necâtî – XV. yüzyıl
B) Fuzûlî – XVI. yüzyıl
C) Bâkî – XVI. yüzyıl
D) Nedîm – XIV. yüzyıl
E) Şeyh Gâlib – XVIII. yüzyıl

29 Aşağıdaki beyitle ilgili
I. Bir gazelin matlaı olabilecek biçimde iki dizesi kafiyelidir.
II. "-maz mı" rediftir.
III. Dizeler 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.
yargılarından hangileri **doğrudur**?

Beni candan usandırdı cefâdan yâr usanmaz mı
Felekler yandı âhımdan murâdım şem'i yanmaz mı

A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) I ve III E) II ve III

30 Divan şiirindeki mazmunlardan (boy-servi, yanak-gül, âşık-bülbül vb.) yararlanarak günümüz Türkçesiyle, birbiriyle kafiyeli iki dizelik (bir beyitlik) özgün bir söz yazınız. Kullandığınız mazmunu belirtiniz.

Takıldığın soruyu işaretle, konu özetine tekrar göz at. Başarılar!
Diğer konuların çalışma kâğıtları ve deneme sınavları: **maarifpdf.com.tr**